

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ TESTÜLET.

FŐMUNKATÁRS:

VÁRADI KÁROLY.

FELELŐS SZERKESZTŐ:

KISS SÁNDOR.

Rovatvezetők: DR. BARTÓK ISTVÁN, BENEDEK SAMU, HEGEDŰS ISTVÁN, DR. INCZE BÉLA.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 fnt, félévre 1 fnt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 3 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illető a szerkesztőhöz (akik Szent-egyházutca 20. szám alatt); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — Propper Ferencz egyleti pénztárnok címén — a kiadó hivatalba (csillagútcá, 7. sz. a.) küldendők.

Nyilatkozat.

Megrongált egészségem — melynek talán első sorban a tulságos munka okozója — nem engedi, hogy e lapot, melynek érdekei felett közel három évig lelkem egész jó akaratával öröktem, tovább is szerkesszem. Ennek folytán kénytelen voltam tanító-testületünk közelebbi közgyűlésén a szerkesztői tisztról lemondani. Közgyűlésünk jó akarólag méltányolván elhatározásom indokát, lemondásomat elfogadta s a már küszöbön álló új évfolyamban a szerkesztéssel Váradi Károly buzgó főmunkatársamat s e téren elődömet bízta meg.

A midőn ezt t. olvasóink tudomására juttatom, egyszersmind kedves kötelességemnek ismerem hálás köszönetet mondani mindazoknak, a kik szellemi és anyagi gyámolításukkal támogatták e vállalatot. Sokszorosan hálás köszönetet mondok mindenek felett azon t. munkatársaimnak, kiknek első sorban érdeme, ha a „Család és Iskola“-nak volt vezetésem alatt valami hatása nevelés-oktatásügyünk egészségesebb fejlődésére.

De midőn hálám sugalta köszönetem küldöm, egyszersmind bizalommal kérem ugy t. munkatársaimat, mint lapunk pártolóit, támogassák továbbra is egész buzgalommal e hézagot pótló vállalatot, a melynek — mennyire körülményeim engedik — magam is egész készséggel állok ezután is szolgálatára.

Kolozsvárt, 1879. december 10-én.

KISS SÁNDOR.

A gyermekek legszokottabb hibái; azok osztályozása, előállításuk és kifejlődésük fontosabb körülményei és tényezői

(Vége.)

Azon nevelési tényezők, melyek már hivatásukból folyólag — legtöbbet tehetnek a gyermek lelkének helyes fejlesztésére, másfelől pedig elhibázott és jól meg nem fontolt hatásuk és befolyásukkal, ferde irányzásukkal első sorban lesznek okai a különböző s fennebb ismertetett hibák előállításának és kifejlődhetésének, azon tényezők: a család és az iskola eltekintve itt a külső társas élet szintén nem kis mérvű befolyásától.

Lássuk először is, hogy a gyermekek hibáinak kifejlődhetésére nézve mikor és mily tekintetben lehet okolni a családot, illetőleg a szüléket.

Sok szüle még mai nap sincs tisztában nevelői feladatával és annak fontosságával; nem tudják, hogy gyermekeik jövő boldogsága első sorban az ő kezükben van letéve, s azok erkölcsi életének alapját lerakni ők vannak hivatva.

Sokszor nem rendelkeznek a szülők kedvező körülményekkel, másoknál hiányzik a kellő jó akarat, vagy pedig a szükséges ismeret, helyes tapintat és miveltség nevelői kötelességeik teljesíthetésére.

Nem tudják eltalálni a gyermekekkel való bánásmódban a kellő mértéket és hangot; nagyon sokat engednek meg nekik, különösen kisebb korukban, úgy okoskodva, hogy lesz majd nagyobb korukban is elég idejük és alkalmuk megszokni az engedelmességet, nélkülözést és lemondást.

„A szülék — mondja Locke — a természet bölcs rendje által ösztönöztetve arra, hogy gyermekeiket szeressék, ha ezen természetes vonzalmukat nem korlátozza eléggé a józan ész, igen könnyen hagyják szeretetüket vak majomi szeretetté elfajulni.“

Hogy szeretik kis gyermekeiket, az kötelességök;

de azzal egyszersmind gyakran mozdítják elő azoknak hibáit is.

Az elkényeztetés önféjüekké teszi a gyermekeket, sokszor meg épen a gyávaság, ügyetlenség, élheterlenség hibáit alapítja meg. Korai értelmes, jó szoktatás nyújtja az alapot sokféle erényekre. Mig megfordítva hiányos és ferde szoktatás előidézi: a nyers magaviseletet, udvariatlanságot, szerénytelenséget, engedtelenséget, tisztátalanságot, rendszeret hiányát, torkosságot, hizelgést stb.

Mások meg túlszigorú bánásmódjukkal lesznek okai a gyermekek némely hibáinak.

Különösen fontos körülmény az, hogy a szülők nevelői tevékenységében meglegyen a kellő egyetértés; tekintély és szeretet kölcsönös hatással legyenek a gyermekekre.

„Legtermészetesebb pedig — mondja Herbart — ha a tekintély az atyánál van; mert nála, kinek mindenki engedelmeskedik, kihez mindenki fordul, ki a házi dolgok rendjét az anyával egyetértésben meghatározza vagy elhalasztja, nála tűnik ki legjobban a szellem főlénye, nála, kinek hatásköréhez tartozik, hogy kevés szóval lesulytó kárhooztatását, vagy megörvendeztető helybenhagyását hallassa.

„A szeretet — viszont — legtermészetesebb, ha az anyánál nyilatkozik: nála, ki mindennemű önfelalozásaival úgy ki tudja fürkészeni, úgy megtudja érteni mind azt, a mire a gyermeknek szüksége van, mint rajta kívül senki más; ő, a ki gyermekével már szelében eltud gyűgyögni, mielőtt más legkevésbé is megértethetné vele magát; ő, a ki nemének gyöngédségénél fogva, oly könnyen megtudja találni a gyermeke érzéséhez illő rokonhangot, ő, kinek szelid hatalma soha sem fogja hatását téveszteni, soha visszaélésre alkalmat adni.“

Ha a tekintély nincsen meg a családi körben, a gyermekek rakoncátlanokká, fegyelmetlenekké lesznek, nem lesz bennök szüleik és mások iránt tisztelet és becsülés; mig a szeretet hiánya kedélyöket tenné rideggé, érzéketlenné, s megakadályozná bennök legközelebből a szüleik iránti bizalom és szeretet kifejlődését. — Tekintély- és szeretetnek mint nevelési eszköznek vizsgálás megosztása megint egyfelől maguk között a szülék között egyenlenséget, békétlenséget támasztana, másfelől gyermekeikben az ok irántuk való természetes vonzalmát zavarná meg.

A gyermekek egyenlő bánásmódban és szeretetben is részesüljenek a családi körben. — A testvérei közül kiválasztott „becs,” kinek, mert legkissebb v. egyetlen fia a háznál, minden meg van engedve, egy egyszerű szava, vagy siránkozása paracsúl szolgál, nemcsak testvéreinek, hanem szüleinek is zsarnokává válik. Önkénykedése és önzése pedig testvéreiben iránta elhidegültést, irigységet, féltékenységet, a szülék iránt ismét

bizalmatlanságot, részrehajlás és igazságtalanság vádját támasztja.

A házhoz tartozó cselédek is lehetnek a gyermekekre káros hatással, s ezért méltán éri vád a szüléket, épen napjainkban, mikor nemcsak az apát tartja nem ritkán oknélküli túlságos szereplési viszketeg távol a maga családjától és ennek gondozásától, hanem sokszor az anya is divatszzerű jótékonykodási vágyból a házon kívül keres és talál magának elfoglaltatást; saját gyermekeit ez alatt természetesen hagyja otthon a cselédek között, azon cselédek között, kik, hogy rosszakká, megbizhatlanokká lettek, arra nézve, a többi sok féle alkalom mellett nem kis befolyása volt az aszszonyuk részéről tapasztalt türelmetlen és helytelen bánásmódnak is.

„A rossz példa ragad,“ mondja a közmondás. A szülék is beszédjük és tetteikben nyilatkozó helytelen példaadásokkal metelyezik meg leginkább gyermekeik kedélyét s béntítják meg azok akarátának erejét és irányát. Egymásközötti békétlenkedésük, rendtelenségük, túlságos igényeik, fényüzésök saját háztartásukban, sorukkal való elégedetlenségük, mértékletlenségük, telhetetlenségük, mind igen is modern bűnök; az alattok állokkal való rossz bánásmódjuk, másoknak alaptalan megszólása, rágalmozása, jó hirnevének megrontása, mindmegannyi hathatós méreg gyermekeik lelkiüetére. A gyermekekben erős az utánzási vágy, s kiket utánózanak inkább mint szüleiket. Így ujunak meg nem ritkán a szülék hibái saját gyermekeikben. Mig másfelől a kellő jó példaadás jó részt biztosítaná a család nevelői működésének helyes eredményét. Csakhogy ehez a szülék részéről nem kis mérvű önmegtágadás lenne szükséges.

„Ugy de — mondja Kurtmann — ha a jó nevelés elengedhetlen feltételül a szülék magasabb erkölcsiségét és szellemi mivelttségét követelnök, oly ideált állítanak fel, mely a legtöbb szülőt visszariasztana, s elvenné kedvöket attól, hogy a nevelésben bármit is megkisértsenek. Ritkán fog az megtörténni, hogy a szülék, gyermekeik jól nevelhetése végett, maguk is igazán jobbakká legyenek, habár egyes esetekben a gyermekektől is tanulnak s általuk meg is térítettnek. — Megelégedhetünk azzal is, ha hibás voltukat gyermekeik előtt okosan elrejtik, s a nevelés egy részét a magukénál ügyesebb és nemesebb kezekre bizzák. Menyit nyert már az által is a nevelés, ha a szülék gyermekeik jelenlétében korlátozzák nyelvüket! És mily kevesen teljesítik ezen méltányos követelést, kezdve a legelőkellőbbektől le a legcsekélyebbekig!

Az ember nem szivesen hagyja a maga házában magát zseniroztatni, hanem inkább teszi a gyermekek ártatlanságát kockára. De nemcsak beszédben nyilatkozik ez a lelkiismeretlenség, hanem cselekedetekben is, és pedig oly cselekedetekben, melyek miatt minden idegen előtt szégyenlené magát az ember, de nem gyer-

mekei előtt, azon gyöngye esemeték előtt, melyek minden gyöngédtelen (durva) érintésre elveszítik zománcukat, vagy pedig elesenevészednek."

Kemény szavak ezek Kurtmanntól, de csak is az olyan szülékre vonatkoznak, kik ninesenek nevelői kötelességeiktől épenséggel áthatva, hogy pedik ilyenek minél kevesebben legyenek az ismét ő tőlük, maguktól függ.

2. Hogyan folyhat be az iskola is a gyermekek hibáinak kifejlődésére, s miként lehet oka azok növekedésének?

Erre megfelelni talán nem is olyan nehéz. Olyan általános kritika tárgya ma az iskola, hogy a neki tulajdonított hibákat nem kutatunk, hanem csak összegyűjtenünk, commentálnunk szükséges. Különösen soknak és sok bajuk van a népiskolával. A legellentétebb követeléseket hangoztatják vele szemben; az egyik azt hiszi, hogy még keveset tanítanak benne, a másik szerint pedig már most is túlhalmozza a gyermekeket tanulni valókkal; némelyek a fegyelmet szigorúnak, mások meg igen is enyhének találják. Szóval „a mai népiskola, mint Kehr mondja, valóságos bünbak, melyre minden hibát ráhalmoznak, s melyen mindenkinek van valami gáncsolni valója.“ S e tekintetben mi tanítók magunk megyünk jó példával elő.

Midőn egy ex professione egyszerűs mind a magunk mentegtetése végett is sok hibáját a kezünk alá adott gyermekeknek a szülékre igyekszünk visszahárítani, azok meg az iskola korholásával adják vissza a kölcsönt, még magunk is segítségükre megyünk, vitatva szintén annak számtalan hiányát. Ez magában nem is lenne baj, mert hiszen valamely ügy és intézmény a bírálás, vizsgálás által csak helyesebb irányt, fejlődést nyer. De gyakran abba a hibába esünk, hogy itt is vagy egyedül, vagy legalább túlnyomólag másokat okolunk; az eszünkbe sem jut, hogy az iskola némely hiányainak, mint annak vezetői magunk is lehetnénk okozói, vagy ha ezt elismerjük is, legalább nem szeretünk róla beszélni, azok érintését másoktól is zokon vesszük.

A mit fővádul szoktak és szoktunk a mai népiskola ellen felhozni az első sorban: tantárgyaink számát, mennyiségét és tantervének terjedelmét illeti.

Ha azonban közelebről és behatóbban vizsgáljuk a dolgot, kénytelenek vagyunk beismerni, hogy ha a népiskolának mint a mai nevelési szervezet egyik tényezőjének általános műveltség eszközlése szempontjából kitűzött célját kockáztatni nem akarjuk, felvett tantárgyai közül jó lélekkel alig hagyhatnók ki valamelyikét. Szükséges és nélkülözhetlen eszközök azok egyrészt a növendékek erőinek öszhangzatos fejlesztésére, másrészt pedig a gyakorlati életre tartozó alap ismeretek és ügyességek megszerzése végett.

Különben nem is korunkat és annak tudományos gondolkodását illeti azért a vád, vagy az érdem, hogy ezen tantárgyak a népiskola szükséges tantárgyaiul te-

kintessenek. Vegyünk egy neveléstörténelmi könyvet a kezünkbe, s lapozzunk vissza a 17. század elejének nevelési mozgalmaira. Ott láthatjuk, hogy Comenius, a nevelésben a valódi realizmus megalapítója, kit kora magasfokú tudományos műveltségeért és ennek megfelelő gyakorlati képességeért iskolai reformátorának, organizátorának tekintett, ez a Comenius „didactica magna“ című s az iskolák szervezésére vonatkozó nevezetes művében, az általa úgy nevezett scholae vernaculae-ban, az az a népiskolában már mindazon tantárgyakat kívánja taníttatni, melyek a mai népiskola tárgyaiul szolgálnak. Ez a körülmény, ha többre nem, legalább is — azt hiszem — bővebb megfontolásra lesz érdemes részünkről.

A mi meg a tanterv terjedelmessége elleni vádat illeti, arra nézve szerény nézetem, hogy az a dolog természetének megfelelőleg annyira általános vonások, elvi megállapodások és utalások körén belől marad, hogy a kivétel biztosíthatása végett maga utálja a tanítót az egyes tantárgyak anyaga részleteinek kiválogatására. — Azt koránt sem szabja elénk ez a tanterv, hogy a nyelvtanból hány ragot, a történelemből hány uralkodót, a földrajzból hány várost vagy falut, a természetrajzból hány állatot, növényt vagy ásványt stb, és mily terjedelemben vegyünk fel megtanítás végett, hanem mint a tanító hatásköréhez tartozó részletes tanterv anyagát, bizza mind ezt nagyon helyesen ő reá, hogy válogassa ki az ő belátása és tapintata szerint.

Ha azután a non multa sed multum elvét szem elől tévesztve csupa buzgóságból és jó indulatból — mire nem kisbefolyással lehet mostani helytelen vizsgálati rendszerünk is, — az épen legszükségesebb mértéket nem tudjuk mindig eltalálni, ha szembetűnőbb eredmény elérhetése végett sokszor egy vagy több tantárgyat nagyon is részletesen ölelünk fel, vajjon nem mi leszünk-e akkor okai, ha növendékeink túlhalmoztatnak tanulni valókkal. Hic Rhodus hic salta! Itt keressük a túlhalmozottság okát és forrását.

Hogy azután túlhalmozásból a növendékek munkától irtozása, tétlensége, munkára képtelensége, unka és tevékenység megutálása, kedélytelensége és más hasonló hibái származhatnak, azt hiszem nem igen kell bizonyítgatni.

De nemcsak a túlhalmozás tanulni valókkal, hanem a tanmód is támaszthat hibákat tanítványainkban; ha t. t. a tanító nem tudja megválasztani a kellő tanmenetet, tanalakot és tanhangulatot.

A fokozatos haladás, meggyőződés, élénkség és tárgyszeretet hiánya a tanításban, a tanítókészületlensége előidéz a gyermekek figyelmetlenségét, közönyösségét és szórakozottságát; rossz például szolgál kötelességérzetök fejlődésére.

Nagy hibája a tanításnak az is, ha egyoldalulag csak is vagy túlnyomólag az értelemre hat s nem tudja egyszersmind az egyes tantárgyakban azoknak kedély-

és akaratképző momentumait feltalálni és felhasználni; — az ilyen tanítás ridegen, érintetlenül hagyja a gyermekek lelkét, nem támaszt bennök igyekezetet, kitarást és munkásságra való hajlamot. A tanításban a növendékek önmunkásságának, a begyakorlás és ismétlésnek elhanyagolása is sok hibának lesz okozójává.

Nem könnyű feladata a népiskolána a fegyelmezé. Egész sereg eltérő, sőt ellentétes gondolkozásu, természetű, különböző fejlettségű, más más körhöz tartozó gyermeket kell sokszor rendben tartani. — Mindezekből egy összetartozó valamit, egy kis egyetértő, együttérző társadalmat kell teremtenie. Míg a családban apa és anya egymást támogatják, addig a tanító magára van hagyatva, nevelői eljárásában meg kell találni a módot, hogy egymagában egyesíthesse az apa tekintélyét és az anya szeretetét, különben az általuk megkezdett nevelői munkát nem lesz képes tovább fejleszteni.

Sok szüle azért félti gyermekeit az iskolától, mert azt hiszi, hogy ott az idegen gyermekek társasága elrontja azokat. Ezen aggodalom megszüntetése végett oda kell hatni a néptanítónak, hogy iskolájában jó szellem váljék uralkodóvá, hogy a jó, ne pedig a rossz példa legyen hatással a gyermekekre. Kisgyermek társaságát valamivel nagyobb rossz gyermek könnyen maga után csábitja. Egy vagy kevés rossz új gyermek az eddigi jószellemű osztályt egészen megmételyezheti. Különösen ha az illető rossz gyermek, vagy gyermekek jó eszük, tanulási képességek, bátorságuk, testi erejük, vagy más kiváló tulajdonságukkal imponálni tudnak a többieknek. Ennek káros következményei kihatnak az iskolán kívül is, az életbe, különösen most, mikor oly sok szabadsága van az ifjuságnak, s oly kevés hatalma az iskolának. — Folytonos éber örködésre, felügyelésre van szüksége az iskolának. Jó, lelkiismeretes tanító a gyermekeket soha sem hagyja magukra az iskolában.

Egyes gyermekekben elhibázott lesz a tanító fegyelmezése, ha nem találja meg a kellő fokozatot a feddés és dicsérésben, jutalmazás és büntetésben, vagy talán nagyon rideg, szenvedélyes vagy épen erélytelen az egyes fegyelmezési eszközök alkalmazásában. — A tulságos szigorúság, idegenkedést, gyűlöletet támaszt a gyermekben tanítója iránt s azon hiedelmet, hogy annak cselekedete, büntetése, személyes bosszúból, szeretetlenségből származik. — A tanító tulságos elnézése, nem kellő időben alkalmazott tréfái tekintélyét, becsülését rontják le a gyermekek előtt.

A szülők és iskola közötti viszony is nem kis mértékben foly be egyiknek úgy mint másiknak nevelői hatására nézve. Egyiknek meggondolatlan nyilatkozata, ocsárlása, lenézése már előre bavágja az útját a gyermekben a másik erkölcsi hatásának.

Nagyon sok körülményt és alkalmat lehetne még felhozni, melyekkel az iskola előmozdithatja, növelheti a gyermek hibáit. De tartok tőle, hogy tisztelt kartársaim figyelmét már így is sokáig vettem igénybe.

Az iskolának lelke, kormányzó szelleme a tanító

egyénisége, tőle függ első sorban, hogy ott rend, munkaszeretet és helyes gondolkozás uralkodjék. Ezt pedig csak úgy képes eszközölni, ha sok felelősséggel járó hivatásához, állásához mért miveltséggel rendelkezik: mit kellő ügyszeretet és hajlam mellett megint csak folytonos tanulmányozás és önképzés által érhet el. Ennek igazolására és mintegy záradékul szabad legyen Diesterwegnek a néptanítók önállósága, függetlensége és ezt legjobban biztosító miveltsége lelkes szószólójának szavait idéznem, melyeket tanácsképen a következőkben intéz azokhoz:

„Légy a szó szoros értelmében magad nevelt, és akkor leszel a szó valódi értelmében igazán nevelő; törekedjél miveltségre, hatáskörödön belől és kívül egyaránt, még akkor is, midőn már mások mívelésén munkálkodol; az iskola legyen saját magad részére is iskola; az egész élet, minden körülmény és helyzet szolgáljon alkalmul a saját magad nevelésére és képzésére. És ha angyali nyelvén szólanál is, ha minden bölcsességnek részese volnál is, ha nem törekednél tökéletesebbé lenni, nem folytonosan szabadabbá lenni az igaz és jó szolgálatában: zengő érc, pengő cimbalom maradsz de sohasem fogsz azok közé tartozhatni, kik által „az emberiség tovább fejlődik.“

Kozma József.

Népiskolai takarékpénztár.

Csak igaz marad az mindig, hogy mielőtt valamely dologról, nevezetesen annak hasznos vagy káros voltáról határozott ítéletet hoznánk, minden oldalról, minden szempontból szemügyre s vizsgálat alá kell azt vennünk. Különben ítéletünk egyoldalú lesz, s az igazságnak, a dolog teljes mivoltának nem felel meg soha.

S mégis hányadik ember az s egyáltalán van-e ember, ki joggal állithatná magáról: hogy ő az egyoldalúság gyarlóságától mindenkorra ment? Részemről; nem ismerek ily embert; úgy hiszem, más sem ismer. Sőt inkább a közös s minduntalan megújuló tapasztalás azt tanusítja, hogy bizony e részben a „mea culpa“-t valamennyien többé-kevésbé mellünkre verhetjük.

Megvallom, a takarékpénztárak behozatalára nézve népiskoláinkba, sokáig én is azon nézetnek hódoltam s adtam népnevelői körökben előforduló eszmecserék alkalmával kifejezést, mely azok behozatalát említett iskolákba ellenezte. „Mit takarítson meg a gyermek, ki sem mi megtartani valót nem keres s keresni — iskolába járván — nem képes?“

E látszólagos gazdálkodási alapigazságra építtem magamtartását a népiskolai takarékpénztárral szemben. „Látszólagos“ mondom, mert igaz ugyan, hogy a 7—10 éves gyermek sem nagy erőt kívánó munkával, sem magas szellemi fejlettséget feltevő művészet-

tel nem tehet érdemeket megtakarítandó fillérekre: ámde már szorgalmas járása iskolába, tanulási buzgalma, erkölcsös viselete; könyveinek, írószereinek, ruháinak rendben tartása, kiméltése; illemes köszöntése az előbbkelők s idősbeknek, szolgálat-készség stb. (mind oly dolgok, melyek az azokat gyakorló gyermeknek érdemül róhatók föl) — nem hatnak-e gyakran varázserővel a szülők, nagybátyák, nagynénék, házi-barátok, műveltség- kedvelők érzületeire s azok tárcáinak többekévesebbé megnyitására?*)

Ime mindjárt a gyermeki kereset kiapadhatlan s ha nem is folyvást folyó, de meg-megújuló forrasai!

Tehát szorosan véve már a gyermeki keresethiány szempontjából sem lehet elítélni az iskolai takarékpénztárt.

Mindazáltal mégis más szempont az, melybe helyezkedve s melyből tekintve a dolgot jutottam én annak belátására, hogy Weisz Bernát derék polgártársunk eszméje, t. i. a népiskolai takarékpénztár, de bizony életrevaló s igen gyakorlati eszme.

Oly szempont ez, melyet én eddig nem ismertem és sokan bizonyára még most sem ismernek; melyet semmiféle, a szóban forgó takarékpénztár ügyében mai napig fölmerült vád- és védírat érvül nem használt, vagy legalább kellőleg nem hangsúlyozott. Különben lehetetlen volna megérteni, hogy ama szép ösztöndíj, melyet a kérdéses intézmény megteremtője s főtisztelt apostola kitűzött, mindeddig és már rég egy másik, szintoly üdvös intézmény birtokába, a Péterfi Sándor népnevelő társunk nevét hirdető Eötvös-alap rendelkezése alá nem került.**)

E szempont pedig, hogy végre kimondjam: a takarékpénztár eszméjének meghonosítása nemcsak magának a gyermeknek, hanem — a mennyiben ez meg nem történt volna — szüleinek is gondolkodás-világában; egyszer mind ugyanannak minél hosszabb — tehát körülbelől az egész népiskolai folyam tartamára kiterjedő — gyakorlat által többé ki nem irtható szokássá, második természetté, érlelése.

Mert hejh! valjuk meg őszintén, nem oldotta meg teljesen föladatát az oly népiskola, mely nevelés és tanítás közben csupán az igazat, szépet és jót (közönséges értelemben az erkölcsöt, erényt, jogot) tartotta szem előtt s növendékeit kezdettől végig, ezek megértésére s követésére vezérelte, ébresztette, ösztönözte.

A hasznos, a jó-anyagi értelemben, hasznólólag szem előtt tartandó, ha nem is oly arányban, mint a minőben azt a költő***) sorai tanítják:

*) Iskolai jutalmak stb. alakjában.

***) Mint tudva van, Weisz B. ur 1000 frtot ígért az Eötvös-alapnak, mihelyt a takarékpénztár 100 népiskolába be lesz hozva.

***) Horátz: Levelek 1. könyv. 1. lev. 53. 54. v.

„O cives, cives. quaerenda pecunia primum est,

„Virtus post nummos.“

(„ Oh! honosim, hontársim, először

„Kincset kell hajhászni, erényt a kincsek utáná.“

de minden esetre szem előtt tartandó, még pedig úgy, hogy a négy eszmének: igaznak, szépnek, jónak (szellemi értelemben) s hasznosnak (jónak — anyagi értelemben) megvalósítására egyszerre s lehetőleg egyenlő lépésekkel törekedjék a népnevelő.

Valamint tehát a három első eszme elemi megvalósítása a népiskolák körébe tartozik s annak esz közlése legott kezdetét veszi, mihelyt a gyermek említett iskolák küszöbén először belép: ép akképen s attól fogva létjogot igényel ott a negyedik eszmének, a hasznos eszméjének megvalósítása is.

S ezzel már a takarékpénztárnál vagyunk, tartozván ez is a hasznos, az anyagi jó mérhetlen birodalmába.

Mi illeti a módokat, melyek szerint e hasznos intézmény itt vagy ott életbe léptetendő s a népiskolai takarékpénztár egész vezetése kezelendő, hogy az céljának megfelelően s a nevelés egyéb eszközének működését necsak ne bönítsa, hanem inkább egymást kölcsönösen gyámolítsák: e részben a népnevelő saját belátása, szakértő egyén (takarékpénztári hivatalnok) meghallgatása, eszmecsere, saját maga és más népnevelők tapasztalatai — nyújthatnak vezérfonalat.)*

Részemről csupán azt tartom még itt megjegyzendőnek, hogy szaporodván ekkép a népnevelő teendői, még pedig a községek anyagi jóllétének érdekében, — illő és méltányos, miszerint a munkás, elvállalt új terhének arányához képest, jutalmát nyerje. Mert természetjogi alapigazság: „Senkinek sem kell más kárával gazdagodni.“

Budapest, 1879. nov. 29.

Márki József, tdr.

Pestalozzi jelentősége.

— Wysstól. —

II.

(Befejező közlemény.)

Mint hogy Pestalozzinak nem annyira az állott érdekében, hogy az egyes ismereteket közölje, hanem inkább az emberi erőket fejlessze, nem törekedett oly sietve arra, hogy a gyermekeket már az első hónapokban írni, olvasni megtanítsa. Gyakorlatok a szemléltetés-, gondolkodás- és beszédben, ez volt kezdetben a fődolog, és ezzel felébresztette a szellemi erőket. De a szülőkre nézve ez nem volt kézzel fogható siker, és azért ez Pestalozzinak igen sok nehézség-

*) Ide vonatkozó tervet Máday Máttyás ur, aradi népnevelő, az illető iskolásoknak már is bemutatott. (Lásd: e lapok 184. lapját; v. az aradi Ált. tan. közlönyt 321. lapon.)

get okozott. Pestalozzi „Burgdorfi tapasztalatai“-ban erről ezeket mondja: „Törekvésem: a gyermekek benső erejét egyszerűen és egyetemlegesen minden képességre fejleszteni, a következményeknek — melyeknek abból lassanként fejleniök kellett — nyugodt bevárása — ezek hihetetlen dolgok voltak. Semmit sem sejtettek, semmit sem láttak mind ebből; ellenkezőleg, hol én erőt képeztem, ott ürességet találtak. Azt mondták: A gyermekek nem tanulnak olvasni, épen azért mivel jól olvasni tanítottam: továbbá, nem tanulnak írni, épen azért, mivel jól írni tanítottam; és sőt végre, hogy nem tanulják meg a jámborságot, épen azért, mivel mindent megtettem arra nézve, hogy a jámborság első akadályait, melyekre az iskolában bukkanunk, az utból eltávolítsam, s hogy különösen ellenmondtam annak, hogy a káté bemagolása volna azon tulajdonképeni tanmód, a mely szerint a világ üdveztője az emberi nemet istentiszteletre, imádásra, szellemben és igazságban felemelni igyekezett.“

Az erőképzés célja érdekében Pestalozzi mindenütt a tanuló **öntevékenységére** kívánt hatni; tanítása bevezetés volt az önlátás, önhallás, önitélés és öncselekvésre. Ezzel nyitotta meg a szellem gyarapodásának forrását. Ezért képzett ő önálló embereket, meggyőződéssel, jellemmel. És ezzel Pestalozzi véget vetett a régi iskola gépiességének.

Midőn Pestalozzi az alaki képzésre törekedett, nem feledte el az ember erői harmoniájára is hatni.

5. Minden erő összhangzó fejlődése volt Pestalozzi főcélja; akarta, hogy a tanító nevelő is legyen.

„Erőinknek egyoldalú fejlesztése nem valódi, nem természetszerű, csak álképzés; csengése, bongása az emberi képzésnek, de nem maga az ember-képzés. A valódi, természetszerű képzés lényege által a tökéletesség utáni törekvésre vezet. Egyoldalú fejlesztés aláás, feloszlát és az emberi természet közerejének kihalását vonja maga után. Természetünk erőinek egysége, nemünknek minden emberi eszközök lényeges alapja, Isten által és pedig örökre azért van adva, hogy nem esbüljünk, és e tekintetben is örökre igaz az: Hogy a mit Isten egyesített, azt az ember ne válassza el. És ha teszi azt mivelődésére való tekintettel, úgy ő bármely irányban tegye is, csak félembereket képez belőlük, a kiknél üdvöt sem keresni, sem találni nem lehet.“ „A szem látni, a fül hallani, a láb menni és a kéz fogni akar. De ép úgy akar a szív szeretni és hinni. A szellem gondolkozni akar. Az emberi természet minden tehetségének meg van az ösztöne, hogy kifejlesztett, kiképzett ereje legyen.“ — Erkölcsi, szellemi, természeti erőink egyensulya: — ez célja Pestalozzinak, Ez az egyensúly csak a szeretet, hit által érhető el. A szeretet és hit áldásos erejének összhangzóan kell fejlődnie az értelmi erőkkal. „Az emberi természet áldásthöz közereje életforrását nem ta-

lálhatja fel sem a hitetlenség, ellenszenv, sem a szellem gyengeségben.“

Pestalozzi mélyebb pillantást vetett az emberi természet lényébe, mint sok tudósa napjainknak, kik a népiskola tantervéből a vallásoktatást ki szeretnék kiszöbölteni. De mivel Pestalozzi a vallásos érzelmet és az értelmes gondolkozást összhangzóan akarta kiképezni, azért ellene volt a népiskolában a korai vallás oktatás és egy kihalt világnézet csodás történetének. A csodák iránt való hitben és az oktalan egyházi dogmákban vélte a vallásosság ellenségét feltalálni. Ez által ellenségeit szaparapította. Pestalozzi vallástanítása nem volt felekezeti, ez a vallástanítás minden idők, nemzedékek- és felekezeteknek szólt. Pestalozzi vallása mindenekelőtt Istenben bizó, szerető és áldásdús életében állott; élete vallásos vala, és vallása azért életteljes; vallás és élet nála egy volt; ezért volt igaz vallása: az élet Istenben.

6. Nem régiben olvastam egy értekezésben: A legjobb a mit Pestalozzi feltudott mutatni: a nevelés iránt való lelkesedése volt, a melyet tanítványai lelkébe is felébreszteni tudott.

És miért tudta ezen lelkesedést felébreszteni? Okot erre először saját példája szolgáltatott, az az saját lelkesedése, mely eszményi lényének nyilvánulása. Pestalozzi lángelméje a paedagogia igéretföldét minden időkre feltalálta. Egyik alaptételét, az erőképzést, mint az oktatás célját saját iskolájában egyoldalúan és túlzással követték, és az újabb idő ebben javítólag folyt be. Belátták, hogy az oktatás ezen célja bár fontos, de nem ismerhető el legfőbb célnak, mivel azzal épen az értelmiség egyoldalú képzése és a realis világtól való elkülönzés éretnék el. De nagyban és egészben véve Pestalozzi neveléstana szelleme és lényege szerint az egyedüli helyes: Az emberi természet örök törvényeit követi, idealis és realis egyszersmind; vallásos és szabad; az embert önállóságra neveli, és a mellett még is elkerüli a képzés egyoldalúságát; az erkölcsi önelhatározásban a nevelés célját ismeri fel és az ember jellemét alkotja. A **természetszerűség, az erők összhangja, a tanuló önállósága, az oktatás szemléltetése, az erkölcsi önelhatározás és a vallásosság**, ezek Pestalozzi neveléstanának örök igazságai, és azok helyessége, igazsága és fölségében rejlik a lelkesedés titka, a melyet felébresztettek. Ezen tanítás, a mester példája fel kell költse a nép tanítóinak lelkesedését. Pestalozsihoz térjen be a tanító; az ő neveléstanának forrásából merítsen magának örök ifjúságot, kitartó erőt és szeretetet, itt tanulja meg egyidejűleg hivatásának magasztosságát és szentségét, és a legbiztosabb eszközöket, hogy ezen hivatását méltóan betöltse.

Pestalozzitól tanuljon tanítói hűséget és atyai szeretetet, az ő tüzeben melegüljön fel; világosságában ítélje meg a mai változó napi véleményeket, és oly

emberek tanait, a kik paedagogiai vezérszerepre hivat-
va érzik magokat.

A szent tűz által, a mely Pestalozziban, a szere-
tet és erő ezen képviselőjében lángolt, tanítványai nagy
sokaságát nyerte meg a nevelés szent munkájának. Ő
értett ahoz, hogy bennök munkás, szellemi törekvés
ébbresszen, a mely napjaik végéig tartott.

Tanítványait nem jellemezték a megelégedtség és
formai bevégeztség, a melyekre oly gyakran bukka-
nunk; nem voltak cselszövők, nem üttek önző célok
miatt politikai és paedagogiai zavargásokat, nem én-
jök önzése volt a betegség, melyben szenvedtek, de
mint a nép nevelői, tanítói boldogok voltak; nem akar-
ták a radikálismusban egymást feülmúlni, hanem a nép
és ifjuság iránti szeretetben egymást erősíteni.

34 évvel ezelőtt írta Diesterweg: Nézetem szerint
iskolaügyünk továbbfejlődése a Pestalozzi-szellem uj-
ra fölébresztésétől függ. Pestalozzi a gépiesség
régii iskoláját emberképű intézeté és az iskolameste-
reket tanítókká emelte. A gyermekek nyelvét fel-
oldotta és őket beszélni tanította; egészen új tár-
gyakat hozott az iskolába és minden szak tanmenetét
megjavította; általa és elvei szerint lett Nägeli és
Pfeifer által az ének elemi képzőeszközzé, és a szem-
léltetési gyakorlatok az „iskola összkutatásának alap-
jai. Ő fedezte fel az alaktant, hozta be a gyermekek
közé a mennyiségtant, rajzot és utat egyengetett a föld-
és természetrajznak. Eltávolította az iskolából a botbün-
tetést és megszabadította a gyermekeket sok szégyen-
büntetéstől. Pestalozzi nem csak reformátor mint
Luther, ő teremő, a milyenhez hasonlót paedagogiai
téren nem láttunk.

A régi és új iskola közötti ellentéteket
Diesterweg következőkben adja elő: természet-megve-
tés és természet-tisztelet; idomítás — szabad növés;
gépiesség — szervesség; dorgálás — fejlődés; könyv-
nélküli tanulás — szemlélet; ismeretek — erő; gépi-
es készség — képesség- és akarat; betanítás — em-
berképzés, humanitás; a hagyomány uralma — érte-
lem; ütlegelés — atyai szeretet.

Sok babonát, hitetlenséget, tudatlanságot, előité-
letet, rajongást, hidegséget, uralomvágyat, álképzést,
egyoldalúságot kell még leküzdenünk. Fel tehát! Pes-
talozzi-szellem az, a mely a népjólét és emberi
boldogság mindezen bajai, ellenségei ellen megóv, vér-
ez. Pestalozzi szelme az, a melyet a tanítóság kö-
zében ébren kell tartanunk azért, hogy a keresztény-
emberi nevelés és igaz emberképzés mindinkább igaz-
ságá legyen.

Cz. A.

EGYESÜLETI KÖZLEMÉNYEK.

A torda-aranyosmegyei tantestület f.
379. év november hó 20 és 21-ik napjain tartotta meg
1-ik rendes közgyűlését Tordán a polgári fiiskola rajz-

termében számos tag és tanügy barát kiváló érdeklő-
dése között. A gyűlés megnyitása előtt a helybeli ta-
nitók és tanítónők énekelték el a „Hymnust.“

A gyűlést Májai István, tantestületi elnök, egy
emelkedett hangon irt szép beszéddel, melyben tan-
ügyünk jelenlegi állását és a tanítók terhes, de szép
teendőit ékes szavakkal körvonalozta, megnyitván, —
titkár Iszlai Márton olvasta fel évi jelentését. A
nagy gonddal és csinnal szerkesztett jelentést, mely-
ben a „Magyarországi tanító-egyletek szövetségének“
valamint az „Eötvös alap“ ügyének kellő tanulmánnyal
való tárgyalása jelentékeny helyet foglalt el, a jelen-
voltak nagy figyelemmel hallgatták végig, s szerzőjé-
nek jegyzőkönyvi elismerést szavaztak.

A titkári jelentés után elnök Májai István a „szö-
vetség ügyét“ ajánlja tárgyalás alá, mely a titkári je-
lentésben vázolván volt. Ezen tárgyra vonatkozólag oszt-
ja a gyűlés Pálfi Károly tagtárs azon véleményét, hogy
elégedjünk meg ez alkalommal a titkári jelentésben
felsorolt szomorú körülmények tudomásul vételével, s
mondjuk ki határozatilag, hogy mi is csatlakozunk azon
társuletekhez, — melyek ezen ügy diadalra juttatása
mellett folytatják a megkezdett harcot.

Pálfi Károly tagtárs az „Eötvös alap“ ügyét tár-
gyalja, s annak üdvös létjogát fejtegetvén felszólítja a
gyűlést, hogy ezen tárgyban intézkedések megtétele
felől hozzon határozatot. Több tag hozzászólása után
elfogadtatott előadónak azon javaslata, miszerint tés-
ség az ig. választmány teendőjévé a vidéki körök el-
nökségét, s ezek útján a tagokat egyenkint felszólítani
ezen nemes intézmény pártolására, s egyletünket ala-
pító tagúl bejelenteni.

Iszlai Márton indítványozza, hogy a pártoló és
rendes tagok tagsági díja, a titkári jelentésben felfej-
tett okokból kifolyólag, a következő egyleti évtől kezd-
ve 2 frtról szálittassék le 1 frtra. Ezen indítvány el-
fogadtatott s elhatározatott alapszabályainkon történt
ezen módosítást a miniszteriumhoz felterjeszteni jóvá-
hagyás végett.

Ezek elintézése után bizottságok nevezettek ki a
pénztári számadás s a könyv- és irattár megvizsgálásá-
ra, szavazat-szedésre és a nyilvános tanítások figye-
lemmel kísérésére.

Kriza Sándor tagtárs felolvasván Végh Mátyás
által „A műveltségszerűség elvéről“ irt és a mult évi
közgyűlésen felolvasott munkájára tett bírálatot, a gyű-
lést elnök felfüggesztette, s mindnyájan az unitárius
leányiskolában rendezett közebedre mentünk, melyben
mintegy 40 tag és tanügybarát vett részt.

D. u. 4 órakor folytatván a gyűlés Zakhariás
Gizella k. a. olvasta fel ily című értekezletét: „Mily
szerepet játszik a példa a nevelés és oktatásban?“
Ezen gonddal és kellő szakértelemmel irt felvadás a je-
lenlevők által nagy figyelemmel hallgattatván végig
szerzőjének jegyzőkönyvi elismerés szavaztatott.

Másnap, nov. 21-én elnök a gyűlést megnyitván, jegyző Belle László olvasta fel a megelőző napról felvett jegyzőkönyvet, mi tudomásul vétetett azon megjegyzéssel, hogy a jelen volt tagok névsora is vezetessék be a jegyzőkönyvbe.

Elnök Májai István a maga és tisztársai nevében megköszönve a benne helyezett bizalmat, elnöki székét odahagyja, felkérve a gyűlést, hogy válasszon korelnököt. Korelnökül Derzsi Károly tagtárs kiáltatott ki egyhangulag, ki elfoglalván székét, felkéri a szavazatszedő bizottság elnökét Nyárádi Dénest, hogy adja tudtul a vásasztás eredményét.

A tisztikar a begyűlt szavazatok szerint következőleg alakult meg: Elnök Májai István. Alelnök Nagy Béla. Titkár Iszlai Márton. Jegyzők: Váradi Luiza k. a. és Belle László. Péntárnok Antal Dénes. Könyv- és tanszertárnok: Mezei András.

Az igazgató választmány tagjai az alapító tagok közül: nagysg. Puhl Ignászné, nsgs. Moldován Gergelyné. Szigethi Sándor polg. mester, Fekete Ferencz. A rendes tagok közül: Pálfi Károly, Derzsi Károly, Heltman Lajos, Bartók Endre, Magyar Mihály, Vendelin Adél, Fekete Ilka, Szigethy Róza.

Elnök Májai István meleg szavakban köszönve meg a benne és tisztarsaiba ujabban helyezett bizalmat székét elfoglalja s felkéri a kinevezett bizottságok elnökéit jelentésük megtételére.

Végh Mátyás biz. eln. a Nagy Béla polg. iskolai tanító által a III-ik polg. osztályos növendékeknek a csillagászati földrajzból tartott tanítást, valamint Tulogdi Pál biz. elnök is a Kovács Péterné sz. Szabó Luiza ev. ref. tanítónő által az V-ik osztályos növendékeknek szintén a csillagászati földrajzból tartott tanítást eléggé sikerültek nyilvánította.

Krizsa Sándor tagtárs előadván gonddal és nagy tanulmánnyal irt ily című értekezletét: „A milyen a tanító olyan az iskola“ elnök meleg szavakkal köszönte meg a tagok valamint a tanügy barátok ügyeink iránt ez alkalommal is tanusított méltánylandó érdeklődését s egyleti életünk II-ik évi közgyűlését bezárta.

Tordán, 1879. nov. 29-én.

Belle László,
egyleti jegyző.

A m. kir. országos mintarajztanoda és rajztanárképezde.

(Vége.)

Következik végül:

IV. A próba-előadás. Célja a módszeres tanképesség igazolása. Tárgya az előttevaló napon a vizsgálandóval oly végből közöltetik, hogy az előadásra előkészülhessen.

7. §. Ha a vizsgálandó életrajzához oly dolgozatokat mellékel, melyekre nézve kétség nem támadhat, hogy azok

csakugyan saját dolgozatai, akkor a vizsgáló bizottság belátásától függ azokat házi dolgozatokul elfogadni, vagy pedig a 6. §. értelmében való eljárásra utasítani.

A m. kir. rajztanárképezde azon növendékei, kik az előszabott teljes tanfolyamot elvégezték s kiknek szakképzettsége felől a vizsgáló bizottság kimerítő tudomással bír, a gyakorlati zártheiyi vizsgálatok alól fölmenthetők.

8. §. A képesítő vizsgálatok a budapesti m. kir. rajztanárképezde (Sugárút 80-ik sz. alatti) helyiségben évenként egyszer tartatnak meg.

A zárthelyi vizsgálatok alkalmával a felügyeletet a vizsgáló bizottság e végre ki küldött tagjai felváltva gyakorolják.

9. §. Ha a jelölt a vizsgálat fonalán képzettségének elégséges jeleit nem adja, csak is a vizsgálat napjától számítandó egy év alatt bocsáttathatik ismétlő vizsgálatra.

Ha ekkor sem felel meg feladatának, egy, esetleg két évre visszautasíthatatik.

A ki harmadizben megkísérlett próbatéten sem képes elégséges eredményt felmutatni, ez többé vizsgálatra nem bocsáttathatik.

A vizsgálatról bizonyítvány még azon esetben is adható ki, ha az illető a vizsgálatot jó eredmény nélkül tette volna le.

Ez esetben azonban azon körülmény is, vajjon csak bizonyos időre vagy végkép visszautasított, mindenkor fölemlítendő.

11. §. A vizsgálat díja tíz forint, mely a vizsgálat megkezdése előtt az elnök kezéhez nyugta mellett lefizetendő. Ezen díjtól fölmentésnek nincsen helye.

Ismétlő vizsgálat alkalmából, vonatkozzék az bár csak egy vagy több tárgyra is, a teljes vizsgálati díj mindanyiszór fizetendő.

Az új rendszer szerint a rajztanári és a rajztanítói vizsgálatokra évenként március hó közepéig kell jelentkezni. A szóbeli és zárt vizsgálatok rendszerint junius közepétől annak végeig szoktak megtartatni.

A bizottság jelenleg a következőleg van alakítva;

Elnök: *Keleti Gusztáv*, az orsz. mintarajztanoda igazgatója.

Tagok:	<i>Székely Bertalan</i>	} Orsz. rajztanárképezdei tanárok.	fig. rajz- és bonctan számára
	<i>Schuler Frigyes</i>		épit.-rajz és tavlatlan
	<i>Rauscher Lajos</i>		ékitm. rajz és stylan
	<i>Huszár Adolf</i>		mintázás
	<i>Porszász József</i>		a mértani szakmák

Továbbá mint kültagok, kiknek működése egyuttal a kir. biztos teendőit pótolja, a vallás- és közoktatási miniszter az orsz. képzőművészeti tanács javaslatára kinevezte a következő szakférfiakat:

<i>Fölser István</i> és	} müegytemi rendes tanárokat, amajt a mértani, ezt a műépitészeti és ékitményes szakma képviselőit; továbbá
<i>Steindl Imre</i>	

Dr. Henszlmann Imre, egyetemi r. tanárt, a műtörténelmi és

Lotz Károly, akad. képirót, az alaki (figuralis) rajz és festészeti szakmára.